

**ЕТНІЧНИЙ АСПЕКТ КОЛОРИСТИКИ В ЗМІСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Музика Ольга Яношівна

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань**

«Барва є тонким камертоном часу. Кожне століття чи великі історичні епохи так чи інакше витворюють притаманний їм кольоровий феномен, бо народ в силу географічних умов, історико-суспільного розвитку, традицій, духовного потенціалу виробляє своє відношення до кольору»

В. Овсійчук

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування вищої професійної освіти в Україні, в умовах глобалізаційних процесів і становлення держави як повноправного члена світового співтовариства, особливого соціокультурного значення набуває професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Адже саме вони покликані виховувати підростаюче покоління, навчати його бачити й розуміти прекрасне в житті й мистецтві, допомагати реалізувати себе в різних видах художньої творчості.

Нині в нашій державі відроджується національна культура, традиції. При цьому особливо важливим є питання утвердження в освітньому процесі етнічних цінностей мистецтва – невичерпного джерела духовної ментальності українського народу. Адже, як свідчить світовий досвід, необхідною передумовою інтелектуального прогресу нації є її етнічна ідентифікація, яка неможлива без урахування й використання історико-культурної спадщини. Непересічність і космічний універсалізм етнонаціонального ставлення до світу – це «точка опори» для відродження українського пластичного

мистецтва й пов'язаного з ним виробництва [2, с. 32].

Аналіз останніх досліджень. Система підготовки фахівців мистецьких спеціальностей наразі потребує кардинальних змін з урахуванням сучасних інтегративних процесів, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Цій вагомій проблемі присвячені праці Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, О. Отич, О. Рудницької, Г. Тарасенко та інших учених.

На важливості використання народного мистецтва в педагогічному процесі, спрямованому на розвиток свідомості особистості, наголошували в своїх дослідженнях І. Зязюн, О. Гончаренко, О. Данченко, М. Криволапов, Н. Ничкало, Л. Оршанський, М. Тименко, В. Фіголь та ін.

Проблему колористичної підготовки студентів у вищих навчальних закладах досліджували Л. Бичкова, Т. Печенюк, С. Прищенко та інші науковці.

Визначною науковою працею кінця ХХ століття з культурологічного аспекту кольорознавства у нашій країні є монографія відомого українського мистецтвознавця В. Овсійчука «Українське малярство Х-ХVIII століть. Проблеми кольору».

Однак, етнічний аспект колористики у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва недостатньо досліджений.

Мета статті. З'ясувати етнічний аспект колористики й обґрунтувати доцільність його використання у змісті професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як фактора впливу на формування їхньої духовної культури, національної свідомості, активізацію навчально-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. У науковій і методичній літературі нагромаджено значну кількість теоретичних матеріалів з проблем кольорознавства. Зокрема, велику цінність для цієї галузі науки мають наукові студії І. Гете, Е. Делакруа, І. Ньютона, В. Оствальда, Ф. Рунге. Досить

плідними є авторські концепції сприйняття й використання кольору, розроблені І. Ітеном, В. Кандинським, К. Малевичем, М. Матюшиным та іншими художниками.

Проблему змісту навчання кольорознавству майбутніх фахівців мистецького профілю порушено в наукових працях С. Алексеева, О. Зайцева, Л. Миронової, Г. Шегаля та інших художників-педагогів. Науковці особливо наголошують на розвитку здібностей студентів до сприйняття колірної єдності й створення грамотного колористичного зображення, що ґрунтується на оволодінні базовими знаннями про колір, його сприйнятті, символіці й семантиці, інтерпретації на прикладах в автентичних творах образотворчого мистецтва.

На рівні національних мистецьких традицій певного етносу колористика відрізняється своєю художньою мовою. Саме тому колористична підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва має бути зорієнтована на розвиток адекватного сприйняття, «постановку ока», а також систему спеціальних знань і вмінь з національних особливостей кольоровідтворення в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва.

У професійній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва роль колористичної творчої діяльності дуже велика: засобами кольору виконується багато творчих завдань, а також навчальної, методичної, позакласної роботи в школі.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Кольорознавство» є:

- ознайомлення студентів з основними категоріями та поняттями теорії кольору;
- вивчення властивостей кольорів, способів та законів змішування з метою застосування у мистецькій практиці;
- з'ясування об'єктивних та суб'єктивних закономірностей кольоросприйняття як основи кольорової організації площинного та просторового середовища;

- визначення засад кольорової гармонії, як важливого чинника образно-емоційної основи твору [4, с. 7].

Кольорознавство має тісний взаємозв'язок із загальною психологією й психологією художньої творчості, адже колір – це найзагадковіший феномен, таємниці якого людство намагається розгадати з давніх-давен.

Досліджено, що від древності до нашої епохи систематизація кольору дуже змінилася. Історію його класифікації можна поділити на два великих періоди:

- 1) міфологічно-релігійний (з доісторичного часу до XVI століття);
- 2) природничо-науковий (з XVII століття і до наших днів).

Колір відіграє важливу роль у становленні й розвитку національної культури. Вже на ранніх стадіях формування первісного суспільства він був засобом позначення найважливіших галузей людського досвіду, допомагає орієнтуватися в просторі й часі, є ефективним засобом регулювання взаємин між людиною й предметним світом, між світом людей і світом релігійно-магічних та природних сил [5, с. 18].

Первісна тріада класифікації кольорів (білий, червоний, чорний) була універсальним засобом позначення й символізації основних форм життєдіяльності людини та її уявлень про довкілля й про саму себе. При цьому колір завжди розкривався в аспекті історично-національних, регіональних особливостей з урахуванням, що великі історичні епохи мали лише їм притаманне колірне вираження та своєрідне мислення, яке є не тільки малярським засобом, а й виразником духовного й культурного рівня суспільства, естетичних досягнень, показником пізнання природи, довкілля, а також засобом спілкування й предметом естетично-духовного обміну.

Колір у декоративно-прикладному мистецтві має свою специфіку, пов'язану з особливостями композиції й природними основами художніх матеріалів (деревина, метали, глини, тканини, шкіра тощо). Ця умовність проявляється у трактуванні кольору – припускається фарбування поверхонь

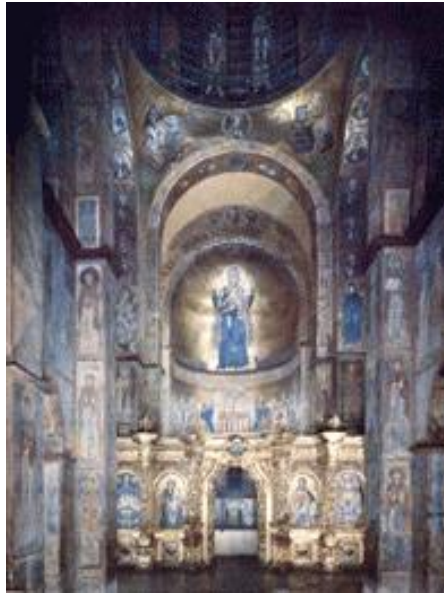
локальним кольором без світлотіні, відблисків і рефлексів. У народному мистецтві традиційно зберігається зв'язок кольору з формою, значенням, міфологією, обрядами, релігією. Українське декоративно-прикладне мистецтво завжди мало багато спільного з мистецтвом російського та білоруського народів – елементи композиції, композиційну побудову, кольори, матеріали та техніки виконання. Здебільшого користувалися чистими незмішаними фарбами. Великої емоційної сили творам надає поєднання чорного й червоного – традиційне для України сполучення, яке, за В. Кандінським, означає найвищу напругу людських сил, трагізм життя [5, с. 196].

Так, червоний колір у слов'ян мав значення оберегу. Синій та білий кольори отримали семантику святенності й верховенства, причетності до Бога. Отже, основними кольорами у слов'ян, якими вони виражали основні закони життя і світобудови, були білий, чорний і жовтий, червоний, синій.

Другим значним періодом формування етнокультури України є культура доби Київської Русі XI-XIII ст., якою охоплено багатогранні й змістовні засоби кольору, що розкривали духовне багатство народу [5, с. 30].

У сакральному мистецтві Київської Русі домонгольського періоду народний ідеал кольору зберігає свою виразність, чистоту й звучання, що тісно пов'язано зі священним образом на ґрунті християнства. Наприклад, кількість колірних відтінків мозаїчної палітри просто вражає. Так, в арсеналі оздоблення інтер'єру Софії Київської міститься 177 відтінків: 21 синіх, 34 зелених, 23 жовтих, 25 брунатних, 19 червоних, 6 пурпурових, крім того, 25 золотих та 9 срібних. У межах кожної кольорової теми простежується тональна градація під ідеєю тепло-холодного й світло-темного тонів. У палітру досить тактовно введено білий і чорний кольори у формі ліній, якими розділяються кольорові маси, що активно входять у живописну систему, підсилюючи звучання чорного з жовтим, рожевим, червоним, сіро-фіолетовим, блакитним. Але найважливіша роль чорних і сірих – поєднання

між собою хроматичних кольорів, їх взаємне врівноваження [5, с. 30-31].

Мал. 1. Інтер'єр Софії Київської.

Унікальним явищем в історії українського малярства XIV-XV ст. є колір в іконопису, якому, окрім емоційно-декоративного значення, відводилася глибоко змістова роль, що розкривалася в символіці та виразі духовної сили й високої гармонії. Загалом колористична культура України є, водночас, і компонентом цілісної колірної системи православного християнського й світу в цілому.

Якщо в епоху Київської Русі був очевидним пріоритет інтеркультурних тенденцій самобутнього язичницького колориту, то в епоху українського бароко процвітає вже етнокультурна самобутність (див. мал. 2), пік розквіту якої припадає на середину XVIII ст. Так вважає дослідник колористики міського середовища України А. Ярошенко.

Мал. 2. Покров Богородиці з портретом Б. Хмельницького (кін. XVII ст.).

Психологічний аспект сприйняття кольору пов'язаний із соціокультурним та естетичним аспектами. Будь-який окремо взятий колір чи поєднання кольорів може сприйматися людиною по-різному, залежно від культурно-історичного контексту, від просторового розташування колірної плями, його форми й фактури, від налаштованості й культурного рівня глядачів і багатьох інших чинників.

Природні особливості країни з особливими колірними перевагами й поняттям про колірну гармонію також впливають на національний характер середовища проживання людини, котре завжди характеризувало побут свого сучасника. Тому в професійній колористичній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва важливим є вивчення таких аспектів національного бачення різнобарвного середовища, як вибіркоче сприйняття природних форм, колірних і тональних співвідношень, їхній зв'язок з довкіллям. Особлива роль у цьому процесі належить педагогу, який має володіти знаннями:

- методологічних та психолого-педагогічних основ української національної культури;

- дидактичних принципів формування знань, умінь і навичок; можливостей керування пізнавальними процесами і послідовного, поступового формування розумових дій учнів;

- систематизовані знання про духовну й матеріальну українську національну культуру як результату інтеграції народознавства, музики, хореографії, образотворчого мистецтва, природознавства та історії [1].

Відтак, науково-практичною основою організації навчальних занять студентів є розвиток їхньої творчої активності в процесі виконання практичних завдань з колористики, спрямованих на збагачення етнокультурної спадщини, адже в цьому полягає основний результат ефективності процесу якісної підготовки фахівців нової генерації.

Висновок. Використання етнічного аспекту колористики в змісті професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва має стати обов'язковим складником навчально-виховного процесу, адже це сприятиме духовному й культурно-естетичному збагаченню особистості вчителя образотворчого мистецтва, зростанню рівня його колористичної культури, формуванню національної самосвідомості. Цей процес має ґрунтуватися на засвоєнні студентами глибоких теоретичних знань про колір, його символіку й семантичне значення, народних традицій, вірувань, духовно-культурної спадщини народів світу, а також відповідне етнокультурне середовище, у якому вони перебувають.

Література

1. Ірклієнко В. Значення етнографічної підготовки у професійному становленні педагога / В. Ірклієнко, О. Григорєва // Актуальні аспекти модернізації художньо-педагогічної освіти : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 21-22 квітня 2005 р.) – Полтава : ПДПУ, 2007. – С. 115-120.

2. Криволапов М. Дизайн і технології в системі неперервної освіти /

М. Криволапов, В. Мадзігон // Пластичне мистецтво. – 2002. – №1. – С.31-33.

3. Овсійчук В. Українське малярство Х-ХVIII століть. Проблеми кольору / Володимир Овсійчук. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1996. – 480 с.

4. Печенюк Т. Кольорознавство : підручник [для вищ. навч. закл.] / Таміла Печенюк – К. : Грані-Т, 2010. – 192 с.

5. Прищенко С.В. Кольорознавство : навчальний посібник / С.В. Прищенко // За ред. проф. Є. А. Антоновича. – К. : Альтерпрес, 2010. – 354 с.

Резюме. У статті розглянуто важливе питання сучасної художньо-педагогічної освіти – необхідність використання етнічного аспекту колористики у змісті підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як фактора впливу на формування їхньої духовної культури, національної самосвідомості й активізацію навчально-творчої діяльності.

Ключові слова: колористика, етнічний аспект, майбутній учитель образотворчого мистецтва, професійна підготовка.

Резюме. В статье освещен важный вопрос современного художественно-педагогического образования – необходимость использования этнического аспекта колористики в содержании подготовки будущих учителей изобразительного искусства, как фактора влияния на формирование их духовной культуры, национального самосознания и активизацию учебно-творческой деятельности.

Ключевые слова: колористика, этнический аспект, профессиональная подготовка будущих учителей изобразительного искусства, учебно-творческая деятельность.

Summary. The article highlights the important question of contemporary art-teacher education – the need for ethnic aspect of coloristic in the content of future fine art teachers preparation as a factor of influence on the formation of their spiritual culture, national identity, activization of educational and creative activity.

Keywords: coloristic, ethnic aspect, training of future fine art teachers, educational and creative activity.